

تاریخ: ۱۴۰۵/۰۱/۱۸

شماره: ۹۰۰۰/۴۲/۰۳/۷۰۰

پیوست:

نامبر رئیس دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری جمهوری اسلامی ایران

خطاب بر رؤسا و مدیران دانشگاه و مؤسسات آموزش قضایی در جهان

روسای محترم دانشگاه و مؤسسات آموزش قضایی و حقوقی

باسلام و احترام،

دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری جمهوری اسلامی ایران، به عنوان نهادی دانشگاهی با مأموریت تخصصی در آموزش قضات و توسعه دانش حقوقی، در پرتو تحولات اخیر و با هدف تقویت گفت‌وگوی علمی در حوزه حقوق بین‌الملل، لازم می‌داند برخی ملاحظات حقوقی را با جامعه دانشگاهی و مؤسسات آموزش قضایی در سراسر جهان در میان گذارد.

از منظر تحلیل حقوقی تحولات سال‌های اخیر، توجه به این نکته حائز اهمیت است که در چند مقطع مهم، اقداماتی صورت گرفته است که در حالی رخ داده‌اند که روندهای دیپلماتیک و مذاکرات بین‌المللی در جریان بوده است. این وضعیت از حیث اصول بنیادین حقوق بین‌الملل، به‌ویژه اصل حل‌وفصل مسالمت‌آمیز اختلافات و اصل حسن نیت در اجرای تعهدات بین‌المللی، قابل تأمل جدی است.

در این چارچوب، سه واقعه مهم قابل اشاره است:

نخست: خروج ایالات متحده از توافق هسته‌ای (برجام)

برنامه جامع اقدام مشترک (JCPOA) که در سال ۲۰۱۵ میان جمهوری اسلامی ایران و برخی دولت‌ها منعقد شد و در قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد نیز مورد تأیید قرار گرفت، یکی از مهم‌ترین نمونه‌های توافقات چندجانبه در حوزه حل‌وفصل مسالمت‌آمیز اختلافات هسته‌ای به شمار می‌رود. با این حال، دولت دونالد ترامپ از این توافق خارج شد؛ اقدامی که در حالی رخ داد که سازوکارهای دیپلماتیک و نظارتی توافق همچنان در حال اجرا بود و از سوی بسیاری از تحلیلگران حقوق بین‌الملل به عنوان اقدامی ناسازگار با روح تعهدات بین‌المللی و روندهای دیپلماتیک مورد انتقاد جدی قرار گرفت.

دوم: تشدید تنش‌های نظامی در دوره مذاکرات و وقوع مخاصمات مسلحانه

در مقطع دیگری که تلاش‌های دیپلماتیک برای مدیریت اختلافات در جریان بود، منطقه شاهد افزایش تنش‌های نظامی و وقوع درگیری‌های مسلحانه شد که به شهادت گروهی از فرماندهان نظامی و شهروندان عادی انجامید. وقوع چنین حوادثی در بستر مذاکرات سیاسی و دیپلماتیک، از منظر حقوق بین‌الملل پرسش‌های جدی درباره میزان پایبندی به اصل حل‌وفصل مسالمت‌آمیز اختلافات ایجاد می‌کند.

سوم: اقدامات نظامی و تجاوز در جریان دوره‌های بعدی گفت‌وگوها

در مرحله‌ای دیگر از تعاملات و گفت‌وگوهای سیاسی، اقداماتی رخ داد که به شهادت رهبر عالی ایران، تعدادی از مقامات و فرماندهان نظامی و شهروندان بی‌گناه و از جمله ۱۶۸ کودک در مدرسه میناب انجامید. این وقایع نیز در شرایطی رخ داد که مسیرهای دیپلماتیک همچنان در دستور کار قرار داشت.

تاریخ: ۱۴۰۵/۰۱/۱۸

شماره: ۹۰۰۰/۴۲/۰۳/۷۰۰

پیوست:

با توجه به این زمینه تاریخی، بررسی ابعاد حقوقی تحولات اخیر مستلزم توجه به اصول بنیادین حقوق بین الملل است:

۱. اصل منع توسل به زور در روابط بین الملل

بر اساس بند ۴ ماده ۲ منشور ملل متحد، دولت‌ها موظفاند در روابط بین المللی خود از تهدید یا توسل به زور علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی دیگر دولت‌ها خودداری کنند. این اصل یکی از ارکان اساسی نظم حقوقی بین المللی معاصر محسوب می‌شود.

۲. شرایط اعمال حق دفاع مشروع

مطابق ماده ۵۱ منشور ملل متحد، در صورت وقوع حمله مسلحانه علیه یک دولت، آن دولت از حق ذاتی دفاع مشروع فردی یا جمعی برخوردار است. در دکترین حقوق بین الملل و رویه قضایی بین المللی، اعمال این حق مستلزم رعایت شرایطی مانند ضرورت، تناسب و فوریت تلقی شده است.

۳. احترام به حاکمیت و تمامیت سرزمینی دولت‌ها

اصل حاکمیت برابر دولت‌ها و احترام به تمامیت سرزمینی آن‌ها از اصول بنیادین حقوق بین الملل است و نقض آن می‌تواند آثار گسترده‌ای بر ثبات و نظم بین المللی داشته باشد.

۴. تعریف تجاوز در حقوق بین الملل

بر اساس قطعنامه ۳۳۱۴ مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۱۹۷۴)، استفاده از نیروی مسلح توسط یک دولت علیه حاکمیت یا تمامیت سرزمینی دولت دیگر می‌تواند در زمره مصادیق تجاوز قرار گیرد.

۵. جرم تجاوز در حقوق کیفری بین المللی

در حقوق کیفری بین المللی، جرم تجاوز در کنار نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی از مهم‌ترین جرایم بین المللی محسوب می‌شود. این جرم بر اساس اصلاحات کامپالا ۲۰۱۰ که منجر به درج مواد bis ۸، bis ۱۵ و ter در اساسنامه دیوان کیفری بین المللی شد، تعریف گردید و صلاحیت دیوان نسبت به آن از سال ۲۰۱۸ فعال شده است.

۶. الزامات حقوق بین الملل بشردوستانه

در صورت وقوع مخاصمه مسلحانه، طرف‌های درگیر ملزم به رعایت اصول بنیادین حقوق بشردوستانه از جمله اصل تفکیک میان اهداف نظامی و غیرنظامی، اصل تناسب و اصل احتیاط در عملیات نظامی هستند. بر این اساس، حمله به مراکز آموزشی، بیمارستان‌ها، مراکز امداد رسانی، تأسیسات وابسته به جمعیت‌های ملی هلال احمر و صلیب سرخ و نیز آثار فرهنگی و تاریخی ممنوع است. مواردی که همه آنها به صورت آشکار در تجاوز به ایران رخ داده است.

تاریخ: ۱۴۰۵/۰۱/۱۸

شماره: ۹۰۰۰/۴۲/۰۳/۷۰۰

پیوست:

۷. مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها

بر اساس قواعد مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها که در پیش‌نویس مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد (۲۰۰۱) منعکس شده است، ارتکاب یک عمل متخلفانه بین‌المللی موجب مسئولیت دولت مرتکب شده و تعهداتی از جمله توقف رفتار غیرقانونی و جبران خسارت را به دنبال دارد.

۸. ضرورت گفت‌وگوی علمی درباره اختلافات تفسیری در حقوق بین‌الملل

جامعه دانشگاهی حقوق بین‌الملل می‌تواند از طریق پژوهش‌های مشترک و گفت‌وگوهای علمی به روشن‌تر شدن برخی مباحث بنیادین کمک کند؛ از جمله:

- نظریه دفاع پیش‌دستانه و پیشگیریانه

- نظریه صلح از طریق قدرت

- حدود و شرایط اعمال حق دفاع مشروع در ماده ۵۱ منشور ملل متحد؛

- تفسیر مضیق یا موسع از مفهوم دفاع پیش‌دستانه؛

- رویه قضایی بین‌المللی در زمینه منع توسل به زور و مسئولیت دولت‌ها؛

- حمایت از غیرنظامیان و مراکز آموزشی و درمانی در مخاصمات مسلحانه.

- مسئولیت در حمایت

دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری جمهوری اسلامی ایران آمادگی خود را برای همکاری علمی و پژوهشی با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش قضایی در کشورهای مختلف اعلام می‌دارد و پیشنهاد می‌کند نشست‌ها و برنامه‌های مشترک علمی با مشارکت مراکز دانشگاهی و پژوهشی فعال در حوزه حقوق بین‌الملل و حقوق بشردوستانه برگزار شود.

امید است جامعه دانشگاهی جهان با بررسی دقیق و بی‌طرفانه ابعاد حقوقی این تحولات، در تقویت حاکمیت قانون در روابط بین‌المللی و توسعه فهم مشترک از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل نقش مؤثری ایفا نماید.

با احترام

استاد دکتر فرید منی
رئیس دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری جمهوری اسلامی ایران